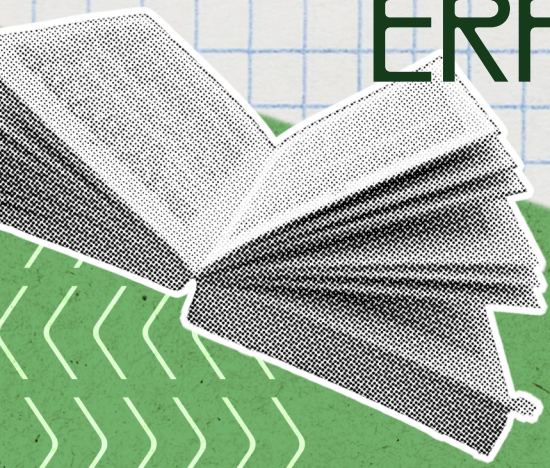

SAMENLEZEN VAN ERFGOEDVERHALEN

Inspiratiebrochure

COLOFON

Auteurs

Katrijn D'hamers
Elien Doesselaere
Ilona Plichart

Vormgeving

Silke Theuwissen

Beelden

Illustraties inspiratiebrochure: © FARO

Met veel dank aan

Els Meelker, Annelien Mallems, Ilona Plichart,
Sarah Manhaeve

Publicatiedatum

september 2024

Partners

Museum Plantin-Moretus
Red Star Line Museum
Avansa Regio Gent
Ligo Antwerpen
Ligo Gent - Meetjesland - Leieland

Verantwoordelijke uitgever

Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt
voor cultureel erfgoed vzw,
Grasmarkt 105 bus 44, 1000 Brussel.

Wettelijk depot

D/2024/11.524/9

**LITERATUUR
VLAANDEREN**

creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

INHOUD

1 Inleiding	3
2 Wat is samenlezen met anderstaligen?	5
3 Met wie lezen we samen?	6
4 Tips bij het schrijven van verhalen	9
5 Tips bij het samenlezen van verhalen	12
6 Waar vindt u samenleesverhalen?	21
7 Waar kan u nog terecht?	22

1 Inleiding

Samenlezen van erfgoedverhalen met personen die Nederlands leren. Dat was, kort samengevat, de opzet van het project *Samenlezen van erfgoedverhalen*. In deze brochure brengen we verslag van onze ervaringen. Ervaringen waarvan we denken dat ze u verder op weg kunnen zetten in uw trajecten met NT2-cursisten. Met deze brochure willen we u vooral veel zin doen krijgen om zélf aan de slag te gaan. Voelt u zich geïnspireerd? Dan bevelen we aan om zeker een opleiding en/of een workshop te volgen.

Via een projectsubsidie ‘Leesbevordering’ van Literatuur Vlaanderen gingen we in 2023-2024 in twee fasen aan de slag, onder begeleiding van coach Ilona Plichart.

ERFGOEDVERHALEN SCHRIJVEN

Verschillende erfgoedwerkers doken in hun collecties op zoek naar grappige, ontroerende of spannende verhalen. Tijdens een vormingstraject (her)schreven ze de verhalen op maat van wie Nederlands leert.

Samenlezen van erfgoedverhalen is een mooie manier om een stukje geschiedenis – ook beladen elementen – dichterbij mensen te brengen. Het is een andere manier om met die geschiedenis aan de slag te gaan.

(begeleider)

ERFGOEDVERHALEN SAMENLEZEN

Met een dynamische groep van erfgoedwerkers gingen we vervolgens aan de slag met deze verhalen. Een training in samenlezen leerde hen de kneepjes van het vak. Tijdens de Erfgoedweken in april gingen ze langs bij heel wat klassen, van jongeren (OKAN-secundair) tot volwassenen (Ligo en CVO), en brachten ze de theorie in de praktijk.

Dit project sloeg een brug tussen de domeinen cultuur, meer bepaald erfgoed, en onderwijs, en dan concreet de opleidingen Nederlands als tweede taal (NT2). Samenlezen is natuurlijk niet nieuw. Wel relevant in deze context is de combinatie van de erfgoedverhalen als grondstof om samen te lezen en de doelgroep van jonge en volwassen cursisten in startende taalniveaus (1.1 en 1.2).

Je haalt echt iets uit leerlingen. Je komt tot diepere gesprekken. Het genietende aspect van lezen komt echt naar voren. Het is een manier om cursisten aan het woord te laten over kwetsbare thema's. Verhalen zijn een veilige manier om iets te delen, het voelt niet geforceerd. Deelnemers die anders stil zijn, durven toch te spreken over wat hen aanspreekt.

(begeleider)

Dit project oversteeg zeker ook het loutere samenlezen. Voor verschillende deelnemende erfgoedorganisaties bood het traject kansen om nieuwe partners te leren kennen en samenwerkingen te versterken. Sommige organisaties smeedden dan ook plannen voor een vervolg.

Door het samenlezen in verschillende Ligo-klassen hebben we een nieuw netwerk kunnen uitbouwen. We hebben een goed inzicht gekregen in de leefwereld van NT2-cursisten. Dit zijn dankbare contacten die we in onze verdere werking warm willen houden en inzetten.

(erfgoedmedewerker)

Deze brochure richt zich op begeleiders van samenleesgroepen met mensen die Nederlands leren, en leest u best als een verslag van onze ervaringen. We namen ook tips & tricks op waarvan we denken dat u er iets aan heeft. Het biedt geenszins een kant-en-klaar product. *'The proof of the pudding is in the eating'*, zoals de Britten het zo mooi zeggen. Uitproberen dus, en zelf aan de slag gaan. Dat is de boodschap!

2 Wat is samenlezen met anderstaligen?

Samenlezen is geen nieuwe methodiek. Jane Davis geldt als grondlegger ervan. Zij stampde The Reader uit de grond, een Britse organisatie die al jaren mensen verenigt om samen boeken, verhalen en gedichten te lezen onder de noemer 'Shared Reading'. Er wordt gelezen met kinderen, gezinnen en volwassenen in diverse contexten. Denk aan mensen in verzorgingstehuizen, mensen met lichamelijke en geestelijke gezondheidsproblemen, die herstellen van een verslaving of strafrechtelijk werden opgesloten. Het concept van samenlezen verspreidde zich ondertussen over vele andere landen.

De constante? Een groep mensen die met een begeleider samen een tekst lezen. De begeleider leest altijd voor, en de deelnemers lezen mee of luisteren. Regelmatig wordt er tijdens het lezen gestopt en gepraat over wat werd gelezen. Deelnemers worden aangemoedigd om te reageren, om gedachten, gevoelens en herinneringen te delen. Uitwisselen over een tekst schept zo verbondenheid en zelfvertrouwen.

WAT IS SAMENLEZEN VOOR ANDERSTALIGEN?

In voorliggend project lag de nadruk op samenlezen met anderstalige personen die recent startten met het lezen van Nederlands. Hetzelfde stramien wordt gevolgd, met enkele bijzondere aandachtspunten.

Wat doen we hetzelfde?

- > De begeleider leest de tekst (langzaam) voor, opgedeeld in kleine stukken.
- > De deelnemers lezen (of luisteren naar) de tekst die ze voor zich hebben liggen.
- > Regelmatig pauzeert de begeleider het lezen om uit te wisselen en laat de deelnemers op verhaal komen. Wie komt in het verhaal voor? Waar is deze persoon? Wanneer speelt het verhaal zich af? Wat is herkenbaar? Wat vinden de deelnemers vreemd, of net mooi?

Wat zijn bijzondere aandachtspunten?

- > De taal van de teksten is op maat van de deelnemers, ook de begeleider past zijn taalniveau aan. Geen babytaal, wel is de gesproken taal toegankelijk en helder. En ze wordt non-verbaal ondersteund met bijvoorbeeld gebaren en beelden (illustraties, foto's).
- > Vragen spelen in op de leefwereld van de deelnemers. Er is oog voor betrokkenheid van iedereen.
- > Samenlezen vormt een bijzondere en authentieke taal oefenkans.
- > Samenlezen gebeurt dan wel vaak in een klas, het is geen les. De begeleider moet erop letten om niet louter te vervallen in het verklaren van woorden en zinnen. De leerkracht kan de begeleider wel ondersteunen, want deze kent de deelnemers het beste.
- > Er is aandacht voor het creëren van een veilige omgeving om zich te kunnen uiten. Iedereen neemt gelijkwaardig deel aan het gesprek.

Elk van deze punten behandelen we uitgebreid in de volgende hoofdstukken van deze brochure.

Samenlezen gaat erom op een genietende en verbindende manier taal en literatuur naar deze doelgroep te brengen. Ieder deelt iets van de eigen binnenkant. Het is een gesprek van mens tot mens, een fijn samenzijn.

(begeleider)

3 Met wie lezen we samen?

In dit traject lezen we samen met jongeren uit het OKAN-onderwijs (secundaire klassen) en volwassenen die les volgen bij Ligo. Sporadisch, op vraag, gingen we ook langs bij NT2-groepen die les volgen aan een CVO (Centrum voor Volwassenenonderwijs).

OKAN

OKAN staat voor het onthaalonderwijs aan anderstalige kinderen en jongeren tussen 6 en 18 jaar. De leerlingen die deel uitmaken van een OKAN-klas hebben diverse achtergronden. Bovendien zijn er ook verschillende redenen waarom iemand nood heeft aan onthaalonderwijs. Denk aan de scholingsachtergrond, de socio-economische en culturele achtergrond, taalvaardigheid, godsdienst, migratieredenen (vluchteling, gezinshereniging, expats, adoptie, minderjarige asielzoekers ...).

Er zijn door de overheid vijf voorwaarden opgesteld om als OKAN-jongere begeleid te kunnen worden.

1. Nieuwkomer zijn (max. 1 jaar ononderbroken in België verblijven).
2. Leeftijd: voor het basisonderwijs is het kind minstens 5 jaar of ouder, voor het secundair onderwijs is de jongere tussen 12 en 18 jaar. In het secundair onderwijs stappen jongeren meestal in een aparte OKAN-klas in. In het basisonderwijs is het eerder de gewoonte om in het reguliere onderwijs te starten.
3. Nederlands is geen thuis- of moedertaal voor de leerlingen.
4. De leerlingen spreken of begrijpen onvoldoende Nederlands om de reguliere lessen goed te kunnen volgen.
5. De leerlingen zijn maximaal 9 maanden ingeschreven in een onderwijsinstelling met het Nederlands als onderwijstaal.

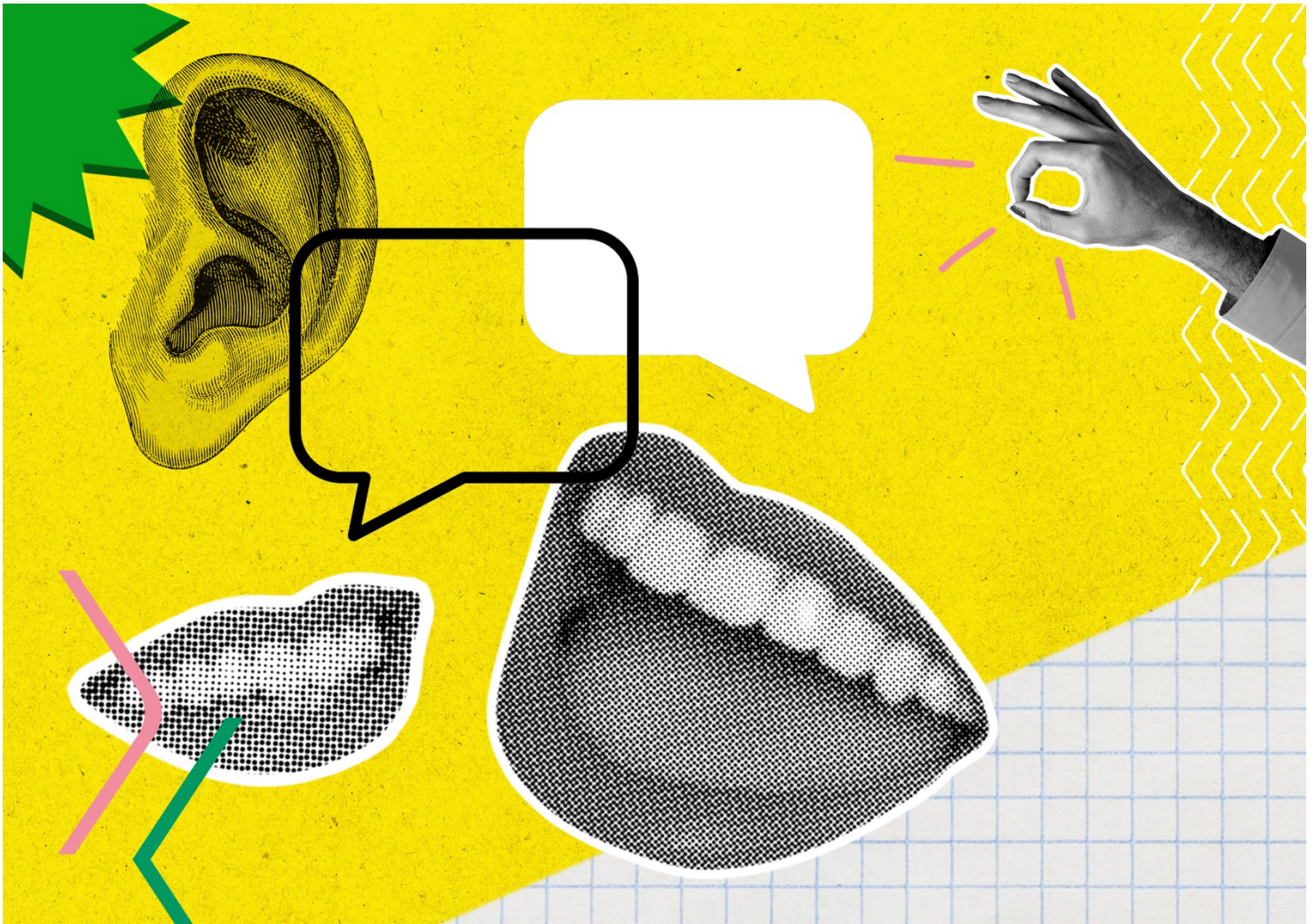
Wat betreft het basisonderwijs hebben scholen zelf de keuze of ze aparte onthaaljaren willen inrichten, dan wel kinderen mee opnemen in de bestaande klassen. Die keuze is vaak afhankelijk van het aantal leerlingen dat specifieke begeleiding nodig heeft.

In het secundair onderwijs focust OKAN zich tijdens het eerste onthaaljaar op taal en inburgering. Vaak worden leerlingen ingedeeld in kleinere groepen, volgens taalniveau, en minder op leeftijd. In de praktijk betekent dit dat klasgroepen bestaan uit leerlingen met veel verschillende leeftijden, achtergronden en genderidentiteiten. Enkele maanden verder in een schooljaar kunnen leerlingen dan vaak al eens proeven van lessen in de reguliere klassen. Sommige jongeren blijven langer in een OKAN-klas, terwijl andere sneller instromen in de reguliere klassen.

Via de [lijst Onderwijs Vlaanderen](#) vindt u OKAN-scholen in uw buurt.

Samenlezen met leerlingen in het OKAN-onderwijs vraagt om dezelfde aandachtspunten als bij volwassenen:

- > Ga in dialoog.
- > Zorg voor herkenbaarheid.
- > Speel in op de leefwereld.
- > Let op structuur en duidelijkheid.
- > Maak prioriteit van duidelijk en helder taalgebruik.
- > Probeer langzaam en gearticuleerd te spreken.
- > Ondersteun met non-verbaal gedrag, zoals gebaren.

LIGO (CENTRA VOOR BASESEDUCATIE)

Ligo bestaat uit 13 Centra voor Basiseducatie in Vlaanderen en Brussel. Ligo geeft cursussen op maat, die de communicatieve, numerieke en digitale vaardigheden van laaggeletterde volwassenen versterken. Samen met andere organisaties ondersteunt Ligo jaarlijks 45.000 cursisten bij het vergroten van hun kansen in de samenleving.

Wie zijn de cursisten bij Ligo?

- > Laaggeletterde of analfabete volwassenen.
- > Nederlandstalig of anderstalig (grote meerderheid is anderstalig).
- > Kortgeschoold (geen diploma secundair onderwijs).

Personen die laaggeletterd zijn:

- Zij hebben moeite met basisvaardigheden zoals lezen, schrijven, rekenen of digitale vaardigheden. Dat maakt het moeilijker om zelfstandig te functioneren in het dagelijkse leven.
- 1/7 van de actieve volwassenen in Vlaanderen is laaggeletterd. (Bron: cijfers uit PIAAC-onderzoek van 2013, uitgevoerd door de OESO. Zie: <https://piaac.ugent.be/>)

- Deze volwassenen hebben ook vaak moeite met andere zaken, bijvoorbeeld:
 - concepten van tijd en ruimte zijn moeilijker te vatten;
 - kritisch en logisch redeneren kunnen een uitdaging zijn, net als reflecteren over taal;
 - ook categoriseren, lezen van bepaalde lettertypes, lay-outs en plattegronden vormen mogelijke drempels;
 - gericht luisteren, concentratie, luisteren naar een andere stem dan die van de lesgever, (digitale)informatie vinden/begrijpen/gebruiken.

Personen die **analfabeet** zijn:

- Kunnen niet of nauwelijks lezen of schrijven, ook niet in hun moedertaal.
- Hebben vaak wel een sterk geheugen en doen vaker beroep op mondelinge of visuele communicatie.

Personen die **anderstalig** zijn:

- Iedereen met een andere moedertaal dan het Nederlands.
- Sommige anderstalige personen zijn niet vertrouwd met het Latijns schrift, wel met bijvoorbeeld het Arabisch of Cyrillisch schrift. Zij zijn gealfabetiseerd in een ander schrift, zoals dat heet.

Een anderstalige persoon die wil starten met Nederlandse lessen doet eerst een inschalingstest via het Agentschap voor Integratie & Inburgering en wordt dan toegewezen aan een school en taalniveau:

- Ligo: voor wie weinig school- en leerervaring heeft;
- CVO: voor wie wat sneller nieuwe dingen oppikt;
- universitair talentcentrum.

Het leren van Nederlands is een van de pijlers van een inburgeringstraject voor nieuwkomers. Bij Ligo werkt men in de lessen Nederlands voor anderstaligen aan de taalniveaus 1.1 en 1.2 (ERK: A1 en A2).

WAT KAN IEMAND OP TAALNIVEAU 1.1 EN 1.2?

Bron: https://www.integratie-inburgering.be/sites/default/files/2021-04/ERK_berg_17032021.pdf

1.1 spreken	1.2 spreken
<ul style="list-style-type: none"> > Je stelt jezelf voor: wie ben je, hoe oud ben je, heb je kinderen? > Je begrijpt een kort, langzaam gesproken babbeltje met veel herhaling. > Je spreekt langzaam en aarzelend. 	<ul style="list-style-type: none"> > Je voert korte, sociale gesprekjes, je geeft basisinformatie over jezelf, werk, omgeving, opleiding. > Je begrijpt een langzaam gesproken babbeltje over een vertrouwd onderwerp. > Je spreekt langzaam.
1.1 schrijven	1.2 schrijven
<ul style="list-style-type: none"> > Je schrijft losse woorden en korte zinnen. > Je vult je naam, adres ... in op eenvoudige formulieren. > Je leest een eenvoudige korte uitnodiging, een afspraakkaartje. 	<ul style="list-style-type: none"> > Je schrijft korte zinnen met makkelijke woorden. > Je schrijft een kort briefje, een kaartje. > Je leest een korte vacature, een eenvoudig, persoonlijk briefje of een eenvoudige flyer.

4 Tips bij het schrijven van verhalen

Voor dit project doken verschillende erfgoedcollega's in hun collecties op zoek naar interessante verhalen om te schrijven op maat van de doelgroep. Het overkoepelende thema? 'Thuis', naar analogie met het thema van Erfgoeddag 2024. Hetzelfde deden we in 2023. Toen brachten we een verhalenbundel uit met verhalen met dieren in de hoofdrol, naar aanleiding van het thema 'Beestig' van de toenmalige Erfgoeddag.

Een link met dit thema was een eerste voorwaarde, zo brachten we samenhang in de bundel. De aanknopingspunten konden divers zijn: een volksverhaal over het thema 'Thuis', een object met een symbolische thuis-waarde, een collectiestuk dat een verhaal vertelt over wat iets tot een thuis maakt.

Het is fijn dat het eens verhalen zijn die anders zijn. Vaak lezen we in de lessen teksten over werk zoeken, een appartement huren, administratieve klussen. Deze erfgoedteksten verrassen en dagen cursisten uit om met mekaar te praten. Heel vaak ontdekken ze ook andere kantjes van mekaar.

(docent Ligo)

Naast de thematische afbakening waren er nog enkele belangrijke criteria van een goed verhaal:

- > herkenbaarheid;
- > humor;
- > betrokkenheid;
- > universaliteit;
- > geografische spreiding.

Het verhaal werkte zo goed bij de cursisten. Het was herkenbaar voor hun eigen leefwereld. Bovendien ondersteunde de begeleider het verhaal goed, en had ze oog voor alle cursisten. Die waren allemaal ontroerd.

(docent Ligo)

Na de selectie van de verhalen organiseerden we enkele trainingen in het (her)schrijven van verhalen. De hoeveelheid tekst van de verhalen moest toegankelijk en behapbaar worden. Met welke voorwaarden hielden we rekening?

AANTAL PERSONAGES

Beperk het aantal personages in een verhaal. Twee is ideaal, vier is een maximum.

TEKSTSTRUCTUUR

Bij de tekststructuur besteedden we aandacht aan:

Korte zinnen

- Schrijf niet 'Het was een warme zomeravond toen Jakob en Eli zich haastten naar het station', maar wel: 'Jakob en Eli stappen snel. Ze moeten naar het station. Het is warm buiten.'

Eén zin per keer. Vermijd samengestelde zinnen.

- Schrijf niet 'Toen de bel ging, stond Bella op en liep naar de deur', maar wel: 'De bel rinkelt. Bella staat op. Dan doet ze de deur open.'

Met actieve werkwoorden (één per zin). En geen samengestelde werkwoorden of verleden tijd.

- Schrijf niet: 'De dorpsbewoners stonden op de uitkijk zodat ze snel een waarschuwing konden laten horen wanneer ze een tijger zouden zien', maar wel: 'Enkele mensen kijken goed. Zien ze een tijger? Snel, ze waarschuwen iedereen.'

Eenvoudige woorden

- Tip: op de website [Is het B1](#) is het mogelijk na te gaan of een woord beschouwd wordt als makkelijk of te moeilijk, en krijgt u alternatieven voorgeschoteld.
- Schrijf niet: 'een slot', maar wel: 'een kasteel'. Schrijf niet: 'een galjoen', maar wel: 'een boot'.

WOORDKEUZE

Belangrijk was dat de verhalen inhoudelijk voldoende stof tot gesprek zouden bieden. Woordkeuze was dus belangrijk. We kozen voor woorden:

- waarover de begeleider en de deelnemers vragen kunnen stellen, bijvoorbeeld: 'Wat is jouw talent?';
- die linken kunnen leggen met de leefwereld van de deelnemers.

De verhalen geven voldoende aanleiding om linken te leggen met de eigen leefwereld, en het vaak ook te hebben over meer abstracte begrippen zoals 'talent' of 'heimwee'. Deelnemers wisselen uit, luisteren naar elkaar, en vullen aan met eigen ervaringen. (deelnemer aan de opleiding)

LENGTE VERHALEN

De teksten moeten tijdens een lesuur samen gelezen kunnen worden. Afhankelijk van de klasgroep betekende dit één of twee verhalen lezen op een uur.

- De verhalen bestonden uit maximum 400 woorden, liefst zelfs minder.

HET VERHALENDE ASPECT

Bovenstaande voorwaarden zijn cruciaal, maar maken nog geen goed verhaal. Daarom is het belangrijk om oog te hebben voor het verhalende aspect bij het schrijven van een verhaal. Hoe zit het met de spanningsboog? Waar bouwt u een (onverwachte) plottwist in? Hoe prikkelt u de deelnemers zodat ze verder willen lezen?

TEST DE VERHALEN

Is het verhaal voldoende duidelijk? Zijn de woorden begrijpbaar? Is de tekst niet te lang? Deze vragen zijn makkelijker te beantwoorden door anderen. Leg daarom de verhalen voor aan enkele proefgroepen: cursisten NT2, Ligo-docenten, collega's ...

GEDICHTEN?

In tegenstelling tot wat de samenlezen-kenner zou verwachten, namen we geen gedichten op in de erfgoedverhalenbundel, zoals vaak de gewoonte is bij samenlezen. In dit project focusten we enkel op de verhalen. Wie graag ook met gedichten werkt, kan er voldoende vinden voor dit niveau. Gedichten zijn perfect te combineren met de erfgoedverhalen.

5 Tips bij het samenlezen van verhalen

‘Samenlezen’ volgt enkele vaste stappen. Een begeleider leest voor, de deelnemers volgen in de tekst of luisteren. Regelmatig wordt er gestopt met lezen om in interactie te gaan. De begeleider stelt vragen naar aanleiding van de tekstinhoud. We geven graag enkele tips mee voor het samenlezen met anderstalige personen.

HOE KIEST U EEN VERHAAL?

De verhalen die in het samenleesboekje werden verzameld, lenen zich allemaal tot samenlezen met mensen in startende taalniveaus. De inhoud van de verhalen past daarom niet bij alle groepen. Onze ervaringen leren dat groepen met een eerder laag taalniveau Nederlands en een beperkte woordenschat soms beter starten met een realistisch of chronologisch verteld verhaal. Die staan dichterbij hun leefwereld dan verhalen die een beroep doen op fantasie. Uiteraard kunnen goede vragen een fantasiewereld ook dichterbij de eigen ervaringen van de deelnemers brengen.

Het is heel fijn dat samenlezen helemaal op het niveau van onze cursisten kan, zonder aan kwaliteit te moeten inboeten.

(docent Ligo)

SETTING

- > Positioneer de deelnemers zo dat ze elkaar goed kunnen zien. Zorg voor visueel contact tussen de begeleider en de deelnemers, bijvoorbeeld door in een U-vorm of in een kring samen te zitten.
- > Soms hebben deelnemers graag de mogelijkheid om te kunnen schrijven bij de tekst. Controleer dus op voorhand of dit wenselijk is.
- > Een groep van 10 deelnemers is comfortabel, 15 personen is het maximum om voldoende interactie te kunnen garanderen.

Wij zaten in een halve cirkel. Iedereen kon elkaar goed zien. Dat geeft een andere sfeer dan in rijtjes achter een bank te zitten. In een van de verhalen komt een moedige vrouw voor. Ik merkte dat de vrouwen in de groep die in de traditionele klascontext eerder stil zijn, nu actief meededen.

(begeleider)

WAT DOET DE GESPREKSBEGELEIDER?

- > De begeleider bereidt zich voor:
 - door de tekst goed te beheersen;
 - door vragen voor te bereiden.
 - Tip: neem op voorhand al eens een kijkje in een klas. Op die manier is er een betere indruk van het taalniveau, en kunnen vragen beter afgestemd worden.
- > De begeleider leest voor en ondersteunt het verhaal:
 - met non-verbale communicatie;
 - met intonatie.
- > De begeleider stelt vragen, luistert en verbindt:
 - door goede duidelijke vragen te stellen;
 - door antwoorden te waarderen;
 - door aan te moedigen, verbaal en non-verbaal;
 - door tijd te geven om te antwoorden: stiltes zijn oké;
 - door gedachten en ervaringen van deelnemers te verbinden.
 - De begeleider wijst niet op taalfouten, maar parafraseert het antwoord op een correcte manier. Het is geen les.
- > De begeleider is de facilitator en deelt zelf geen meningen over het verhaal of de personages.

EEN OPEN EN WARME HOUDING VAN DE BEGELEIDER

- > Glimlach en neem een open houding aan.
- > Spreek heldere taal.
- > Zorg voor een warm onthaal:
 - geef duiding over de afspraken;
 - maak kennis met iedereen (zie hieronder).
- > Hou rekening met mogelijke onzekerheid en een laag zelfbeeld, verwelkom en waardeer alle inbreng.
- > Oordeel niet. Er is meer dan een waarheid. Meninge, belevingen en houdingen mogen verschillen. Als begeleider creëert u een veilige plek waar vrijuit praten mogelijk is.
- > Verplicht niet tot spreken. Deelnemers mogen ook zwijgen.
- > Deelnemers mogen taalfouten maken. Door parafaseren krijgen ze hun antwoorden correct terug.
- > Centraal staat het leesplezier en de uitwisseling.

Enkele deelnemers kwamen na afloop naar me toe en vertelden: 'Het was heel leuk. En jij bent erg lief. Kom je nog eens terug?'. 'Ja, graag!'

(begeleider)

INTRODUCTIE BIJ HET SAMENLEZEN

- > Maak kennis met de deelnemers. Een persoonlijke kennismaking geeft meteen een gevoel van vertrouwen. Vraag om naamkaartjes te plaatsen, of schrijf de namen op een textietiket. Heet iedereen persoonlijk welkom.
- > Hou de inleiding kort. Maak de aanpak en de gespreksregels duidelijk. En start.
 - Geef informatie over het verloop van het samenlezen:
 - De begeleider leest voor, de deelnemers lezen mee, of luisteren.
 - De begeleider pauzeert regelmatig.
 - De begeleider stelt vragen. De deelnemers gaan in gesprek.
 - Iedereen is vrij om te antwoorden. Het is geen verplichting.
 - Alles mag gezegd worden.
 - Voorbeeld van een introductietekst:

*Hallo, ik ben x en vandaag gaan wij samen een verhaal lezen.
Ik heb een tekst bij, ik ga voorlezen, jullie luisteren, en dan praten we.
Zeg maar wat je denkt, wat je voelt.
Je mag mee praten, maar het moet niet.
We gaan ervan genieten.
We luisteren naar elkaar.
De titel is: xxxxxx op bladzijde x (en dan rondgaan om te controleren of iedereen de juiste pagina heeft gevonden).*

HET SAMENLEZEN ZELF

- > Begin met de titel.
- > Vervolg met een eerste blokje tekst. Lees dit op een trage en duidelijke manier voor.
- > Ga vervolgens in gesprek met de deelnemers over dit eerste stukje tekst. Controleer via checkvragen of de deelnemers mee zijn met het verhaal. Over wie gaat dit verhaal? Waar speelt het verhaal zich af?
- > Lees het stukje tekst opnieuw voor, herhaling bevordert het begrijpen. Ga verder met het volgende stukje tekst. Op deze manier brengt de begeleider de tekst in deeltjes. En elk deel geeft aanleiding tot een gesprek. Na afloop kan men het hele verhaal nog een keer volledig opnieuw lezen. Soms willen deelnemers ook graag een stukje lezen.

Het is verbazend hoeveel linken je kan leggen tussen een tekst en de leefwereld van de deelnemers. Soms zijn dat grappige ervaringen, dagdagelijkse, dromerige, maar soms ook diep trieste ervaringen. Dat heeft allemaal een plaats en mag er ook allemaal zijn.

(begeleider)

HELDER EN TOEGANKELIJK COMMUNICEREN

Het spreekt voor zich om zowel tijdens het voorlezen als tijdens het gesprek helder en toegankelijk te communiceren. Toegankelijk communiceren doet u door:

- > Dialect, jargon, formele taal, afkortingen en figuurlijk taalgebruik te vermijden.
- > Traag en duidelijk te spreken. Herformuleer, spreek niet te luid. Gebruik woorden die internationale varianten hebben (bv. object, persoon).
- > Tarzantaal te vermijden (spreken in korte zinnen, onvolledige of grammaticaal foute zinsconstructies). Spreek correct Nederlands, herhaal op een goede manier.
- > U te beperken tot de essentie. Stel bijvoorbeeld één vraag per keer. Hanteer korte actieve zinnen, met eenvoudige en transparante woorden.
- > Vragen te stellen met werkwoorden in de tegenwoordige tijd. Stel geen vragen in de voorwaardelijke wijs ('Wat zou de schildpad denken?', wél: 'Wat denkt de schildpad?'). Probeer werkwoorden niet te splitsen.
- > Een stilte te laten vallen.
- > Aandachtig te zijn voor de deelnemers. Het is niet omdat u traag spreekt dat de boodschap ook begrepen werd. Laat u ook niet bedotten door knikkende cursisten. Zij reageren vaak uit sociaal wenselijk gedrag. Pols ook echt naar het begrip.
- > De zin te herhalen als de deelnemer een woord of zin zegt die niet juist uitgesproken is of grammaticaal niet correct is. Zeg niet wat er fout is, maar zeg bv. 'Mia vertelt dat ...'

De begeleider sprak heel duidelijk en traag. Ik kon die goed verstaan. Het was voor mij ook een goede oefening in uitspraak.

(deelnemer)

SOORTEN VRAGEN: WELKE VRAGEN STELT U TIJDENS HET SAMENLEZEN?

Er zijn drie niveaus van vragen die een begeleider kan stellen tijdens het gesprek.

Niveau 1: check

Besteed hier voldoende tijd aan, leg zo weinig mogelijk zelf uit. Checkvragen dienen om te controleren of de groep mee is met het verhaal vooraleer u verder leest.

- > Waar zijn we?
- > Over wie gaat het verhaal?
- > Wat gebeurt er?
- > Wat zegt persoon x?

Soms is er nog niet de taalkennis om te verdiepen in een tekst. Dan ondersteun je wel met veel gebaren en expressie. Maar blijf je voor de vragen toch eerder hangen bij de checkvragen. Wat ook prima is. Een tekst die meer letterlijk te interpreteren is, heeft dan wel de voorkeur.

(begeleider)

Niveau 2: dieper graven

- > Welke woorden vind je mooi?
- > Wat vind je mooi?
- > Wat vind je grappig?
- > Hoe voelt die persoon zich, denk je? Boos of verdrietig?

- > Wat vind je speciaal?
- > Waarom zegt persoon x dit, denk je?

Niveau 3: link naar persoonlijke emoties

- > Ben jij ook soms boos?
- > Herken je dat?
- > Gebeurt dat in jouw leven ook?
- > Wie vertelt daar wel eens over bij jou?
- > Ken jij ook zo'n verhaal?

'Doet dit verhaal je soms aan een ander verhaal denken?', vroeg ik aan de jongeren uit de OKAN-klas. 'Zeker', antwoordde een van de tieners, waarop hij vervolgens 10 minuten lang een verhaal vertelde, en de andere jongeren aandachtig luisterden.

(begeleider)

VRAGEN DIE HET BEGRIJPEN BEVORDEREN

- > Geef alternatieven: is x blij of verdrietig? Waar staat dat? Waarom denk je dat?
- > Let op met dialogen: niet iedereen heeft meteen door dat dit een dialoog is.
- > Besteed voldoende aandacht aan de checkvragen bij de start.
- > Respect en gelijke behandeling zijn evident bij het samenlezen. Grijp niet in wanneer iemand niet onmiddellijk uit de woorden geraakt. Geef mensen de tijd om te vertellen wat ze willen vertellen.

Je hebt niet altijd iedereen even makkelijk mee. Er zat in mijn groep een groot verschil in taalniveau. Sommigen hebben niets verteld, maar dat is ook helemaal oké. Hoewel ik veel stiltes inbouwde en reacties afwachtte, kwam er niet altijd iets.

(begeleider)

- > Komt er een ander antwoord op de vraag? Soms lezen deelnemers gewoon voor wat ze in de tekst zien staan. Formuleer de vraag dan anders.
- > De deelnemers hoeven niet alles altijd volledig te begrijpen. Bv. bij een dier zoals een tijger kan het voor sommige doelgroepen al genoeg zijn dat ze weten dat het om een dier met vier poten gaat. Het gaat erom dat de deelnemers de grote lijnen meehebben, niet dat ze elk woord begrepen hebben. Het is geen les over woordenschat.
- > Hak de tekst in blokken en stop regelmatig om vragen te stellen. Lees zinnen en alinea's altijd opnieuw. Vertragen helpt om te begrijpen.
- > Verduidelijk wat deelnemers zeggen. Parafraseer of herhaal letterlijk en grammaticaal correct wat iemand zegt.
- > Herhaal regelmatig. Soms verdwalen mensen in de tekst. Zo bladeren ze tijdens het lezen verder en vinden dan de alinea's niet meer terug. Herhalen brengt iedereen weer op de juiste plek in het verhaal.
- > Is een antwoord niet begrijpbaar? Vraag verheldering: 'Wat bedoel je?', 'Kan je het herhalen?', of zeg: 'Dank je, we lezen nu verder.'

INTERACTIE BEVORDEREN DOOR VRAGEN TE STELLEN

- > Stel open en concrete vragen in plaats van gesloten vragen (ja/neen):
 - 'Dit begrijp ik niet.' 'Wie helpt mij?' 'Wat gebeurt hier?'
- > Let op met verschil-denken:
 - Zeg niet: 'Hoe is dat in jouw land?', maar zeg: 'Hoe is dat in Afghanistan?'
- > Oefen jezelf op eenvoudige woorden en zinnen. Gebruik een beperkt aantal woorden en liefst één werkwoord in de tegenwoordige tijd.
 - Zeg niet: 'Mag ik voorstellen dat we beginnen met lezen?', maar zeg: 'We beginnen'.
- > Speel in op de leefwereld van de deelnemers. Zo kunnen deelnemers zich beter inleven en voelen ze zich gewaardeerd.

In een van de verhalen staat een mooi bruggetje naar het thema 'talent'. Vragen naar het talent van de deelnemers was een mooie opportuniteit voor interactie. Ook degenen die beweerden geen talent te hebben, wisten zich aangemoedigd en vertelden met trots over iets wat ze goed konden: voetballen, koken, zorgen ...

(begeleider)

- > Hou de actualiteit in het achterhoofd om verbanden te leggen met het verhaal.

Een van de verhalen vertelt het levensverhaal van wielrenner Biniam Girmay uit Eritrea. Niet alleen is hij een herkenbare figuur voor vele deelnemers, maar bovendien helpt de actualiteit. We vertelden dit verhaal in de periode van de Ronde van Vlaanderen. Die wedstrijd was ook de deelnemers opgevallen.

(begeleider)

- > Vragen die de deelnemers laten inspelen op mekaar:
 - Wie herkent wat x zegt?
 - Wie denkt iets anders?

Ik sta versteld van mijn cursisten. Ik wist helemaal niet dat ze al zo in gesprek met mekaar konden gaan in het Nederlands.

(docent Ligo)

TERUGKEREN NAAR DE TEKST VANUIT DE INTERACTIE

Soms blijven deelnemers langdurig in het gesprek hangen, of weiden ze steeds verder uit. Uiteindelijk kan u best terugkeren naar de tekst. Dat kan door:

- > Thema's te parkeren: 'Hierover praten we nu even niet. Goed?'
- > Te zeggen: 'Ik vind het interessant, maar ik wil verder lezen.'

WEES AANDACHTIG VOOR DE INBRENG VAN EN WISSELWERKING TUSSEN DEELNEMERS

- > Een goede voorbereiding is het halve werk, maar wees ook flexibel. Wees goed voorbereid door vragen klaar te hebben. Maar durf er ook vanaf te stappen en te luisteren naar wat de groep zelf inbrengt. Probeer van daaruit verder vragen te stellen.
- > Evolveer van tekstueel naar emotioneel aanvoelen.
- > Geef mensen de tijd en de ruimte om zelf ook iets in te brengen.
- > Dijk parallelle gesprekken en door elkaar praten in.
- > Is steeds dezelfde persoon aan het woord? Stel dan vragen zoals: 'Wat denken de anderen?'. 'Is dit voor iedereen zo?'

Het was moeilijk om iedereen in de groep te betrekken. Er waren enkele zeer gemotiveerde jongeren en enkele die er zeer moe bij hingen. De gemotiveerde tieners antwoordden steeds heel vlug, waardoor het moeilijk was om de anderen te betrekken, die al niet veel zin hadden.

(begeleider)

- > Moedig non-verbaal en verbaal aan:
 - ‘Hm’, ‘Interessant’.
 - Kijk iedereen aan.
 - Kijk rond en zoek actief naar wie nog iets wil of kan inbrengen.

Soms is het nodig om cruciale woorden te begrijpen. Maar ik probeer het dan uit te beelden. Als ik zeg ‘ze naait kleren’, dan doe ik alsof ik ook naai. Je kan veel uitleggen door voor te doen.

(begeleider)

- Kijk naar de lichaamstaal van de deelnemers en ondersteun zelf ook met gebaren.

Samenlezen wil zeggen dat je wat moet losgaan. Met de non-verbale ondersteuning en het gebruikmaken van intonatie heeft het wat weg van toneelspelen.

(begeleider)

VERTALEN VAN WOORDEN?

Het belangrijkste is niet om elk woord te begrijpen, dan wel de algemene lijn. In deze context is het dus beter om niet te vertalen. Zet de wijsheid van de groep in. ‘Wie weet wat een hert is? Kan je dit uitleggen?’

DELICATE ONDERWERPEN AANSNIJDEN?

Ga er niet automatisch vanuit dat deelnemers gevoelige zaken niet willen uiten. Mogelijk zijn ze het al gewoon het eigen verhaal met gevoelige informatie te brengen. Of werkt het zelfs louterend en verbindend om in een veilige en respectvolle context deze zaken te kunnen delen.

In een van de verhalen komt een passage over een bootreis tijdens een storm. Een deelnemer reageerde met een persoonlijke ervaring. Hij herinnerde zich de angst tijdens een sneeuwstorm op de boot waarmee hij vluchtte. De groep reageerde met veel respect.

(begeleider)

Snijdt iemand een polariserend of kwetsend onderwerp aan? Als begeleider is het niet nodig om uw mening te delen. Kom eventueel tussen met: ‘Sommigen denken daar anders over’. Bevraag mogelijk de andere deelnemers hoe zij erover denken om verschillende perspectieven toe te laten.

WAT MET LAATKOMERS IN EEN SESSIE?

- > Geef een samenvatting.
- > Vraag aan de groep om het verhaal tot nu samen te vatten.
- > Eventueel kan de deelnemer gewoon aansluiten. Hou in de gaten of dit zelfstandig lukt.

VISUELE ONDERSTEUNING

Visuele ondersteuning is meestal niet nodig. Niet alle woorden moeten immers begrepen worden. De verhalen uit ons boekje boden wel enige visuele ondersteuning door een bijbehorende illustratie van een cruciale passage uit het verhaal. Soms kunnen woorden toch een korte visuele hulp gebruiken. Onderzoek dan de mogelijkheid om een hulpmiddel mee te brengen, zoals:

- > een foto die een begrip verder uitklaart (bv. een piramide);
- > (een foto van) het originele object dat een rol speelt in het verhaal;
- > historische visuele bronnen zoals foto's van de gebeurtenis.
- > Toon eventueel foto's digitaal via een tablet of op een smartboard om cruciale woorden te illustreren.

DE SESSIE AFRONDEN

Een sessie afronden gebeurt niet bruusk.

- > Zeg: 'We gaan stoppen' en vraag of iemand nog iets wil toevoegen.
- > Neem nog even de tijd om te reflecteren met de deelnemers.
 - Vraag hen of ze geloven of het een waargebeurd of gefantaseerd verhaal is.
 - Vraag wat ze van het verhaal en van de methodiek vonden.
 - Vraag hen naar de woorden en zinnen die ze mooi vonden in het verhaal.
- > Rond af met een appreciatie voor de groep.

NOG EEN EXTRA ACTIVITEIT?

- > Krijgen de deelnemers maar niet genoeg van het verhaal? Overweeg om het na afloop een keer na te spelen als toneelstuk. Ieder krijgt een rol. Of voorzie een creatieve verwerking. Dit valt natuurlijk niet meer onder 'samenlezen'.
- > Indien een docent de verhalen in de klascontext zichtbaarder wil maken kan een doos met voorwerpen een uitkomst bieden, waarbij elk voorwerp linkt naar een verhaal. Dat maakt het ook spannend voor de lezers. Bij welk verhaal zou een specifiek voorwerp passen? Welk voorwerp (en verhaal) zullen we nu kiezen? Wat zit er nog in de doos?

Wij lazen het verhaal van 'Mira heeft magie'. Dat gaat over een moeder die door het drinken van thee verandert in een schaap, haar zoontjes in vosjes. Onze leerlingen verwerkten het verhaal met een tekenopdracht. Ze tekenden een combinatie van dieren, de oren van een olifant met het lijf van een kip en de staart van een vis. Maar we stelden hen ook de vraag waarom ze dit verkozen.

(begeleider)

6 Waar vindt u samenleesverhalen?

ERFGOEDVERHALEN

Verschillende samenleesteksten vertrekken van een erfgoedverhaal. Dat was het geval voor dit project. De teksten met erfgoedverhalen voor NT2-cursisten uit de trajecten uit 2023 en 2024 kan u gratis downloaden op de website van FARO.

> In 2023 publiceerde FARO een samenleesboekje met dierenverhalen uit de hele wereld naar aanleiding van het Erfgoeddagthema 'Beestig'. Dat vindt u op de pagina 'Publicaties':

<https://faro.be/publicaties/verhalen-om-samen-te-lezen>

> Het samenleesboekje 'Thuis' uit het traject van 2024 is op dezelfde pagina terug te vinden:

<https://faro.be/publicaties/dierenverhalen-om-samen-te-lezen>

Op vraag van het Red Star Line Museum schreef Ilona Plichart in 2023 het boek *Wij gaan naar Amerika* met verhalen over mensen die naar Amerika vertrokken. Elk verhaal wordt drie keer verteld: telkens op een verschillend taalniveau.

Het boek *De droom van Christoffel*, ook van Ilona Plichart, laat de lezer in eenvoudige taal kennismaken met het verhaal van Christoffel Plantin en het Museum Plantin-Moretus. In de verhalen komt Salwa aan bod, een jonge vrouw geboeid door letters en mooie krullen, die inspiratie vindt in het leven en werk van Christoffel Plantin.

ANDERE SAMENLEESVERHALEN

Samenleesverhalen kan u ook terugvinden op www.samenlezennt2.be. Op deze website verzamelden enkele partners teksten voor verschillende taalniveaus in een databank. De teksten staan opgedeeld in niveaus: eenvoudig, gevorderd, moeilijk of jongeren. Een belangrijke kanttekening: de teksten zijn enkel toegankelijk voor begeleiders die een opleiding samenlezen volgden, en zijn dus niet zomaar te downloaden.

7 Waar kan u nog terecht?

Wil u graag deelnemen aan een samenleesgroep? Of een samenleesgroep opstarten? Kijk dan even na wat er al bestaat. Het landschap is divers.

Website Ilona Plichart

Op haar website <https://www.ilonaplichart.be/> verzamelt Ilona Plichart haar aanbod van vormingen, workshops en begeleiding als samenleescoach. U vindt er ook talrijke tips zoals over het organiseren van een helder leesbeleid, praten over boeken.

Samenleesgroep Red Star Line Museum

Het Red Star Line Museum organiseert op regelmatige basis een samenleesbijeenkomst. Meer informatie op de [website](#).

Samenleesgroep Museum Plantin-Moretus

Ook in het [Museum Plantin-Moretus](#) bent u welkom. Iedereen kan meedoen, men moet niets voorbereiden. Het aanbod richt zich op anderstaligen vanaf niveau 2.1.

Taalpunten bibliotheken

In alle provincies en in Brussel zijn er Taalpunten Nederlands in verschillende openbare bibliotheken. De Taalpunten willen nieuwkomers, anderstaligen en laaggeschoolde mensen helpen om Nederlands te leren.

Avansa

Ook verschillende Avansa's hebben samenleesgroepen. Zo wordt er samengelezen i.s.m. bibliotheken, sociale restaurants, psychiatrische centra, seniorencentra, diensten voor integratie en inburgering, ontmoetingscentra, armoedeverenigingen en gevangenissen.

Overzicht

Op de website www.samenlezennt2.be vindt u een (onvolledig) overzicht van gekende samenleesgroepen.